

GÜNDÜZ VASSAF
Medeniyet, Kültür, Sanat

GÜNDÜZ VASSAF'ın kitapları: *Cennetin Dibi*; *Cehenneme Övgü*; *Daha Sesimizi Duyurmadık*/*Avrupa'da Türk İşçi Çocukları*; *Zekâ ve Zekâ Testleri Nedir? Ne Değildir?*; *Annem Belkıs*; *40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra*; *Amerika-Rusya*; *Tarihi Yargılıyorum*; *Türkiye Sen Kimsin?*; *Leventname*; *Kimliğimi Kaybettim*, *Hükümsüzdür*; *Mostari: Bir Köprü Bekçisi'nin Günlüğü*.

İletişim Yayınları 1951 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 289

ISBN-13: 978-975-05-1417-3

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Utagawa Hiroshige

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GÜNDÜZ VASSAF

Medeniyet, Kültür, Sanat

Uçmaktelere Yazıları 3

Dünyamızın her yerinde Gezi'ye...

It's the end of the world as we know it, and I feel fine*

R.E.M.

(*) Bildiğimiz dünyanın sonu geldi ve ben iyiyim.

TEŐEKKÖRLER

Kıvanç Koçak, Suat Aysu,
Nihat Tuna, Gökçe Aytulu,
Erhan Altuğ, Cem Erciyes,
Doğın Morgan Vassaf

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE:	
YENİ DÜNYAYA DOĞRU.....	15

I. MEDENİYET

Bir Varmış... Bir Yokmuş.....	21
Erythema Infectiosum.....	24
Sorusuz Cevaplar.....	27
Yılbaşında Diktatör Böbreği.....	29
Burnunuzun Dibi.....	32
Yasak Müptelası.....	34
Proust, Dostoyevski, Joyce ve Telefon.....	36
Elektrikler Kesilince.....	38
Memeden İyisi Yok.....	40
Ölümsüzlüğe Doludizgin.....	42
'Gılgamış, Düştü' Derler.....	44
Dünya Yuvarlak mı?.....	46
Üniformasız Neferler.....	48
'O Trene Bineceğim Kesin'.....	50
Aydınlanma'nın Karanlığı.....	52
Merih'i İnsandan Korumalı mı?.....	54

Amnestia.....	57
E Siyaseti.....	59
'Bir Şarkısın Sen'.....	62
Yamyam.....	65
İnsanın Sonu.....	68
Küreselleşmede Köpeğin Konumu.....	70
Ayda Su Bulunmuş!.....	73
Yaşlılık.....	75
İstedğim Gibi Olmak İstemiyorum.....	77
Antiterörist 'Uygarlık'.....	79
21. Yüzyıl.....	82
Özgürlüksüz Özgürlükler Yüzyılı.....	85
Evren Ne İşe Yarar?.....	88
Yakın Tarih Yalanları.....	90
Biz Neoliberalistler.....	93
Yaşlı Finli, Kadınsız Çinli.....	95
Bireyin İflası.....	97
Dünyanın Geleceği.....	99
Mavi Kadın, Mavi Erkek.....	102
Dünyalıyız Hepimiz!.....	105
Uzayda Hayat Var mı?.....	108
McMüslümanlar.....	111

II. KÜLTÜR

Kültür Hapishanelerimiz.....	117
Ğ.....	120
Son Sigara.....	122
'Gâvurun Tembeli'.....	124
Bağdat'ta Kahvaltı.....	126
Ozymandias.....	129
Çayın Kısa Tarihi.....	131
Ağustos Niçin 31 Çeker?.....	133
Haklı Olmanın Bağnazlığı.....	135
Hasta Ziyareti.....	137
Jedi Şövalyeleri.....	139

Kültür Mezarlıklarımız	141
İngilizler Neden Soğukkanlı?	143
Deli	145
Kültür Emperyalizmi	147
Çiçek	149
Bay ve Bayan Hooligan	151
Para Harcama Kültürü	153
Çöp	155
Kitap Zamparaları	157
Özgür Düşünce Alıştırmaları	159
'Atanlar'dan mısınız, 'Saklayanlar'dan mı?	161
Vatikan'ın Opera Korkusu	163
Taliban	165
Darwin, Şap ve Taliban	168
Psikocoğrafya	171
Taksi Şoförleri Olmasaydı	173
Teşekkür Etmeme Sanatı	175
Babil Kulesi'nin Yası	177
Endülüs'te Raks, ABD'de Boston Red Sox	180
'Fethin' 550. Yılında Kendi Kentime Ağıt	182
Greyfurtun Tarihi	185
Yalanın Ana Tarihi	187
Otomobille Serbest Çağrışım	190
Size Sen Diyebilir miyim?	193
Şarlo, Michael Moore'a Karşı	195
Kültür Endüstrileri ve Aydımlar	197
Gazete Niçin Okunur?	199
Niçin Alışveriş Yaparız?	202
Selamün Aleyküm - Merhaba	204
Ülkenizde Kaç Kişi Keman Çalar?	206
Hediyeden Kim Korkar?	208
Telefonda Nasıl Konuşulur?	210
Fast-Food'dan Sonra 'Fast-Tarih'	212
Metallica Kemalist mi?	214
'Hup Hollanda Hup'	216
Yaratıcı Şehirler ve Endüstriler	219
Türk-İslâm Sentezi, Bach, Metallica	221

Kuala Lumpur'da Takside.....	224
Bilgisayarla Tespih Çekmek.....	226
Aydın Olmak.....	228
Cahil Olmak.....	231
Türk Usulü Sansür.....	233
Otomobillere Veda.....	235
Küresel Gezi Gençliği.....	238
Bikini Bombaları.....	241
Şehrin Sonu Geldi mi?.....	244
Futbolu Sever misin?.....	247

III. SANAT

Leonardo'nun Güvercinleri.....	253
Ressam, Üçgen, Çerçeve.....	256
Annem ve Baudelaire.....	258
Shakespeare'in Son Mektubu.....	260
Gauguin'in Son Tablosu.....	262
Müze/Mezar.....	264
Madam de Valois.....	266
Sherlock Holmes İş Arıyor.....	269
Savaş ve Sanat.....	271
Shakespeare'in Zararları.....	273
Umberto Eco'yla 'Manastırda Seks'.....	276
Kavram+Sanat= ?.....	278
Sanat Terörizmi.....	280
Nobel Edebiyat Ödülü.....	283
'Arkadaşım Harold Pinter'.....	285
Romancı Nasıl Olunmaz?.....	288
Zalim Mazlum Salman Rüşdi.....	290
Bir Terörist Portresi.....	293
Pasternak'ın Nobel Ödülü.....	296
Nobel Ödülü.....	298
Harold Pinter: Yazarın Vicdanı.....	300
Nâzım Hikmet'te Okul Yasağı.....	302
Yazarın Tuzakları.....	304

Kitapsızlığa Övgü.....	306
Avrupa Yazarlar Parlamentosu.....	309
Dan Giovanni.....	311
Müzedeki Dünya Turu.....	314

ÖNSÖZ YERİNE: YENİ DÜNYAYA DOĞRU

Ankara'da oturduğumuz daire Bakanlıklar durağında.

1954 seçimleri. Sekiz yaşımdayım. Durakta bekleyenlere, Demokrat Parti'ye oy verin diye "balkon konuşması" yaptığımı hatırlıyorum. Türkiye'nin tek parti istibdadından oylarımızla belirlenecek bir iktidara geçmesiyle, çocuk yaşımızdan itibaren sözün millette ait olduğuna inandırılmıştık.

Üniversite yıllarımda farklı düşünüyordum. Sosyalizme inanlarımız çoktu. Bizi özgürleştirerek refaha götürecektir bir ideolojinin, burjuvazinin iktidarı anlamına gelen serbest seçimleri gereksiz kıldığına inanmıştık. Yanıldığımızı Sovyetler Birliği ve Çin totalitarizminde gördük. Sonunda, komünist partilerin sultasında dünyanın yarısına egemen düzen, herkesi şaşırarak, bir anda kendiliğinden çöktü. Lakin emperyalizm de, tarihte ilk defa seçimle iktidara gelen sosyalist rejime korkusundan tahammül edememiş, Şili'de Allende iktidarı, CIA darbesiyle devrilmişti.

Günümüzde seçimle iktidara gelip devlet erkini eline geçirenler dünyanın hemen her ülkesinde korku içinde. Korkularının ifadesi, büründükleri gizlilik zırhında; bağımsız yargıyı, meclislerin yasama yetkisini devre dışı bırakmalarıyla mutlak gücü yürütmede toplayan başkan ve başbakanlarda; özel ha-

yatırımızı tarihte görülmemiş şekilde kayıt altına alıp fişlemele-
rinde.

Egemen düzenden çıkar sağlayanlar başka ideolojilerin teh-
didi altında değil. Anlaşmazlıkları, çatışmaları pastadan kimin,
ne kadar pay aldığında. Korkuları, birbirlerinden çok, bizden
gizlediklerinin ifşa edilmesinde. Aralarında anlaşmazlık çıkın-
ca, birbirleri hakkında cephaneliklerinde tuttukları bilgileri, o
güne kadar gizli tuttukları belgeleri, ses ve görüntü kayıtları-
nı, emellerine hizmet edecek çevreleri kullanarak, özgür ba-
sın kılıfında bize sızdırıyorlar. Açlar ve aceleleri var. Benden
sonra tufan günlerinin uzun sürmeyeceğini biliyorlar. Tarihte
uzun kalıcılıklarıyla tanıdığımız, asırdan asıra varlığını sürdü-
ren aristokratlarla, kuşaktan kuşağa servet aktaran burjuvalar-
dan farklı olarak günümüzde sermaye geçici oligarşilerle sık el
değiştiriyor. Borsaların belirsizliği, yeni teknolojiler ve yatırım
fırsatları, krizler ve savaşlarla değişen güç odakları, birbirinden
geçici, yeni “elit” ler yaratıyor.

Aralarındaki çıkar kavgaları, iç siyasette, uluslararası po-
litikalarda çeşitli vesilelerle ifadesini bulurken, birbirlerini
karalayan gelişmelerden bir şeyler öğrendiğimizi zanneder-
ken bile, hep karanlıkta bırakılan biziz. Hepimiz, egemenle-
rin, medyayı kullanarak, “bilgi” sızdırarak, yanlış, eksik, ya-
lan bilgilendirmesinin kurbanlarıyız. Kışkırttıkları tepkimizle
satranç tahtasında başkalarının yönlendirdikleri piyonlar
gibiyiz.

Ancak aralarındaki ihtilafların çözümünde, kamuoyu oluş-
turup kullanmaya ihtiyaçları olduklarından, kirli çamaşırlarını
her sergilediklerinde, kaçınılmaz olarak kendi elleriyle düzenin
iflasına bir adım daha yaklaşmış oluyorlar.

Sovyetler Birliği'nin bir asra yakın süren egemenliğinin so-
nunu glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma)
çağruları getirmişti. Günümüzde egemen sistemin çöküşünün
ifadesi, varlığı pamuk ipliğine bağlı, kapitalizmle ilintili de-
mokrasinin küresel krizinden öte, yeni dünyanın doğuşunun
habercisi “Gezi” türü hareketlerde. Küresel ısınma başta, ha-
yati sorunlara çözümsüzlüğünde köşeye sıkışan, krizden krize

sürüklenen egemen düzenin özgürlüklerimizi kısma çabasinda istibdadı artarken, uzatmaları oynuyor.

Doğaya, başka canlılara duyarlı, modernizmin hızından, tüketimin hırsından haz duymayan, hiyerarşiyi reddeden yeni bir küresel kültür gözümüzün önünde doğmakta. Ardından türümüz uygarlığında yeni bir döneme girilecek. Teknolojideki hızlı dönüşümler gibi, içinde yaşadığımız tarih de eskisine göre hızlı değişiyor.

Yeter ki, düzenin kalıcılığına koşullanmamızdan silkelenebilelim.

2013

I.
MEDENİYET

BİR VARMIŞ... BİR YOKMUŞ...

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire berber iken, ben dedemin beşiğini tıngır mıngır sallarken...

Okurken, kelime kelime üstünde durun bu tekerlemenin. 'Bir varmış, bir yokmuş' ne demek? Bir şey nasıl hem var hem de yok olabilir? 'Evvel zaman içinde' tamam da, metnin devamını bildik zaman mefhumunu altüst ediyor – sanki zaman, zaman içinde yolculuk yapıyor. Kâh gerçeküstü bir metinle karşı karşıyayız, kâh izafiyet teorisinin masalıyla. Bu zaman yolculuğunda rehberimiz olan deve, pirenin önceki yaşamında berber olduğunu söylerken, birdenbire dikkati kendimiz üzerine odaklaştırıyor. Bakıyorsunuz, tüm kavramların muğlaklaştığı masalın içinde yolculuğu yapan asıl bizmişiz, dedemizin beşiğini sallarken. Dünyayla birlikte bildiğimiz her şey yok olduktan sonra, Samanyolu'nun ta ötelerinde, evrenin sonsuzluğuna doğru yankılanmaya devam edecek masallarımız. Bizden geriye bir tek gezegen sistemimizin tozlarıyla masallarımız kalacak. Fizikçilere göre, radyolarımızdan, televizyonlarımızdan dalga dalga yayımlanan sözlerimiz, sürekli yankılanacak uzayın kıvrımlarında.

Bir varmış...

İster Hopi olalım, ister Hindu, Mısırlı ya da Musevi, ilk masallarımız yıldızları, dünyayı, iyiyi ve kötüyü anlama, açıklama; çevremize bir düzen verme gayretimizle ilgili. Kaostan kurtulma, kozmosu kurma çabası başlangıç masallarımız. Onlar aynı zamanda ilk anayasalarımız – kendi kurduğumuz düzene bizi inandırıp itaat ettiren meçhul karanlıklar yerine geçen, ‘kelime’yi korkumuzun kaynağı yapan. Mezopotamya’dan gelen ilk masalımızda, erkek Apsû’nün tatlı sularıyla dişi Tiamat’ın tuzlu sularının kaynaşması sayesinde doğar tanrılar, yaratıklar, yeryüzü ve gök. Mısır’da çift cinsiyetli Amon mastürbasyondan sonra spermını yutup tükürünce yaratılır dünya. Tevrat’ta, Tanrı’nın demesiyle olur her şey; ilk gün ‘Işık olsun’ der ve geceyle gündüzü yaratır, ikinci gün ‘Toprak olsun’ der cenneti yaratır... Hopiler’de, yeraltında yaşayan güneş tanrısı Tawa ile toprak tanrıçası örümcek kadının, amipler gibi bölünmeleri sonucu tüm yaratıklar dünyanın bağrından gün ışığına çıkar.

Yaratılış masallarına kendi kültürlerinde hep gerçek diye bakılagelmiş. Modern kültürümüzün başlangıç masalıysa ‘Büyük Patlama’ kuramı. Ama bu, öyle bir masal ki, evrende izleri görülüyor, sesleri işitiliyor. Başlangıçtaki patlamayla parlayıveren ışık, 1 milyon yıl yandıktan sonra ta uzayın derinliklerinden, 20 milyar yıl öteden bize göz kırıyor şimdi. Uzayda zamanın başlangıcını görebiliyor, yıldızların, galaksilerin doğuşunu seyredebiliyor günün kahinleri astrofizikçilerimiz. Ve de Einstein’ın dediğine bakılırsa uzun uzay yolculuklarından gençleşmiş dönen dedelerimizi beşiklerinde tıngır mıngır sallayacağız günün birinde.

Bir yokmuş...

‘O korkunç günde güneş karanlığa, ay da kana dönüşecek’ diye yazıyor İncil; aydınlık ve karanlığın çatıştığı ve sonraki dinlerin ‘Kıyamet’ diye adlandıracağı bir karar günü gelecek Zerdüş’e göre. Ne var ne yoksa her şey bitecek, bildiğimiz dünyanın sonu gelecek. Ve entropi kanununa göre kozmostan kosa doğru düzensizleşen evrenimiz, tüm enerjinin dağılmasıyla ebedi sükunete varacak. İzlandalı yazar Sturluson’un kahramanlarından Gangleri, ‘Presa edda’ sagasında sorar: “Peki son-

ra ne olacak? Her şey yandıktan, tanrılar öldükten, yaşayan tüm canlılar ve insan türü tükendikten sonra ne olacak? Evvelce dememiş miydin, şu ya da bu dünyada sonsuza dek yaşayacağız diye?” Ve cevap gelir –Norveç mitolojisinden, Mahabharata’dan, Hesiodos’tan, Krishna’dan, Hopiler’den, İsa’dan ve İncil’den, Muhammed ve Kuran’dan cevap gelir– kıldan ince köprülerden geçilip...

Bir varmış, bir yokmuş... Arada bir de, Uçmakdere...

1996

ERYTHEMA INFECTIOSUM

Dünyanın en eski resimleri bundan iki yıl önce Fransa'nın güneyinde Chauvet adlı bir mağarada bulunur: Duvarlara yapılmış bizon, gergedan, ayı ve aslan resimleri. Afrika'da 150.000 yıl önce ortaya çıkıp dünyaya yayılan türümüz, ilk resmini ancak 40 bin yıl önce yapar. Avusturalya'da, Avrupa'da, Güney Afrika'da aynı zamanlarda yapılan ve ilk keşfedildiğinde bilim dünyasının inanmadığı resimlerle, atalarımız birdenbire zihinsel ve kültürel bir devrimden geçer. Yaratıcı düşünce aniden boy göstermiştir. Ama neden?

110.000 küsur yıl goril zekasıyla yetinen insanın birdenbire resim yapabilmesi, beynin müzik bestelemek, matematiksel soyutluklar yaratabilmek gibi vasıflarla donatılmış olması, bugün hâlâ bir muamma. Türümüzün kökenlerini araştırıp 'doğal seleksiyon' kavramını geliştiren Darwin ve Wallace bu konuda ayrı görüşteler. Darwin doğa üstü güçlere dayalı bir açıklamanın fuzuli olduğu inancındayken, Wallace evrensel bir ruh olabileceğini düşünenlerden. Potansiyelinin ancak yüzde 5'ini kullandığımız beynimizin neden ve nasıl oluştuğu bir sır.

Diğer türlerle karşılaştırıldığında insanın yaratıcılığı her hâlâ yansıyor; oyunlarımıza yalanlarımıza, aşklarımıza ve hatta hastalıklarımıza.

Kendimizi hasta etme hastalığı belki de bir tek bizim türümüze özgü bir davranış. Bununla da yetinmiyor, en yakınlarımızı bile hasta edebiliyoruz. Çocuklarımızın hayatı doğduğundan beri hastanelerde geçtiğinden iflasın eşiğine gelmiş bir Amerikan ailesi geçenlerde gazete manşetlerindeydi. Çocukları hastanelerde sürünmesine neden olan, annesinin 'Vekaliten Munchausen Sendromu' adlı hastalığı. Kendisini vakfedenin aşırılığında kaynaklanan bu rahatsızlıkta anne, evladına ilaç ve mikrop zerk ederek, tahlillerini ve tedavilerini sabote ederek, onun doğduğu günden beri hasta kalmasını sağlamış.

Tıp literatürü, ancak insan aklından çıkabilecek nice hastalıklarla dolu.

Çifte kişilikte birey iki ayrı kimliğe bürünür. Çılgın bir yaşantı sürdüren A yaptıklarının bilincinde değilken, Hitchcock'un 'Psycho'sundaki Norman gibi kupkuru bir hayatı olan B, ömür boyu A'nın yaptıklarını örtbas etmekle uğraşır. Cinsellikte de, hayal gücümüzün yaratıcı patolojisinin haddi hesabı yoktur. Otoerotik yönelişlerimizin en tehlikelisi, insanın kendisini asması suretiyle beyine oksijen gitmesini bir süre engelleyerek orgazma varmasıdır ki, her yıl binlerce erkeğin ölümüne neden olur. Hayati tehlikesi olmasa da penise deri nakli gerektirebilen diğer bir otoerotik davranış, erkeğin cinsel uzvunu elektrikli süpürge ucuna takarak orgazm olmasıdır. Günde birkaç dakikadan birkaç saate kadar sayısız uyku nöbetine tutulan narkoleptiklerse türümüzün en çok rüya gören insanları.

Yarattığımız hastalıkların şüphesiz en tehlikelisi özgür irademizle sağduyumuzu herhangi bir doktrine teslim etmek. Bu tür akımların temsilcileri, asırlardır başarıyla kullandıkları psikolojik yöntemlerle hiç sezdirmeden bizi körü körüne itaat etmeye yönlendirir. Tıp âleminin temel başvuru kitabı Mercek'e göre, bireysel ya da toplumsal zaaflarımızın istismarıyla bizi yeneden doğmuşçasına şekillendiren 'aitlikler'e, özellikle kimi mezhep ve köktenci akımlarda sık rastlanıyor. Aşağılık komplekslerini hayal güçleriyle telafiye çalışan bu akımların sözde liderlerinin başlıca özellikleri hiç pişman olmamaları, yaptıklarından utanmamaları. Sıkı bir Osmanlı tokadı yemişçesine yüz-

lerinin kızarması haliyse ancak 'Beşinci Hastalık' diye bilinen 'Erythema Infectiosum'un bir tezahürü olabileceğinden, olası bir vicdan sızlamasıyla kesinlikle karıştırılmamalı.

1996